

مولفه های عفت جنسی مطرح در قرآن با محوریت سوره یوسف

فاطمه اکبری^۱

چکیده

یکی از نمودهای بارز اخلاقی قرآن کریم، رعایت ادب، عفت و متانت گفتاری در کلام، به ویژه در حوزه انحرافات جنسی است و به گونه ای با لحنی کنایی، مطالب را بیان کرده که باعث شگفتی هر خواننده ای می شود. قصص قرآنی دربردارنده ی نکات اخلاقی و تربیتی فراوانی است. ازجمله سوره ی یوسف که نکات و آموزه های اخلاقی و تربیتی زیادی را دربردارد. لذا به جهت اهمیت موضوع، سعی کردیم در این پژوهش آموزه های جنسی سوره یوسف را بررسی کنیم. ابتدا به بررسی اخلاق و تربیت، عفت و حیا از دید قرآن کریم پرداخته شد و سپس به روش توصیفی، با رویکرد اخلاقی وروایی به شناخت آموزه های جنسی در سوره یوسف پرداخته شد.

کلیدواژه ها: حیا، عفت، اخلاق، تربیت جنسی، سوره یوسف

^۱ دانش آموخته سطح ۲ حوزه ی علمیه قیدار، akbari.f0411@gmail.com

مقدمه

از جمله آسیب های اجتماعی که امروزه در جوامع بشری به ویژه آنکه گاهی در جامعه اسلامی ایران نیز مشاهده میشود، رواج نوعی اباحه گرایی در تبیین مسائل جنسی است. بدین معنا که تحت تأثیر فرهنگ رایج در اغلب کشورهای غربی و به بهانه تربیت مصونیت بخش جنسی، از روشهای تربیتی آسیب زا برای افزایش آگاهی افراد در خصوص مسائل جنسی استفاده میشود که نتیجه روشهای مذکور، ایجاد و گسترش زمینه های فساد جنسی در افراد است که در جوامع غربی قابل مشاهده میباشد. بدین منظور، بایسته است با مراجعه به آموزههای قرآنی، به چگونگی روش تربیتی آن در تبیین مسائل جنسی توسط قرآن پرداخت تا از این رهگذر، شاخصه های روش تربیتی مذکور را به دست آورد. همانگونه که متخصصان ادعان دارند، به دلیل آنکه هر کلمه ای از قرآن در مناسب ترین شکل ممکن در جای خود قرار گرفته و اگر جای کلمه ای تغییر کند، آن هماهنگی از بین می رود. قرآن کتاب سعادت و هدایت است؛ قصه های قرآنی جزئی از وحی نازل بر پیامبرند و صبغه آسمانی دارند، لیکن این قصه ها بر بشر فرود آمده اند تا مردم با آنها ارتباط برقرار کنند و از آنها پند بگیرند. خداوند سوره یوسف را زیباترین سرگذشت انبیا دانسته و از آن به احسن القصص یاد می کند و آموزه های تربیتی-اجتماعی بسیاری در جای جای داستان و در گذر حوادث آن عرضه می شوند.

تحلیل- داستان حضرت یوسف و زلیخا- در تفاسیر مختلف مورد تحلیل های مختلف از تحلیل ادبی واقع شده است. همچنین در مقاله هایی مانند «تحلیلی از متانت گفتاری زبان قرآن در حوزه التذاذات جنسی» تألیف مهدیه السادات مستقیمی، ایوب امرایی و محمد فضلی (شماره ۴۹

^۱ رسولی، قادری، زیبا شناسی اسلوب تأکید در سوره یوسف (علیه السلام)، ص. ۱۰۷

مطالعات راهبردی زنان، ص ۱۰۷-۱۵۶)، «تحلیل معنایی واژه ی «مراوده» در قرآن کریم و بررسی ترجمه های آن» تألیف سید محمد میرحسینی و حجت رنجی (شماره ۲۵ آموزه های قرآنی، ص ۹۱-۱۱۴) و «فرهنگ سازی قرآن پیرامون پیشگیری از انحرافات جنسی» تألیف حمزه حاجی (شماره ۲۲ پژوهش های اخلاقی، ص ۴۹-۶۶)، پاره ای توضیحات در این باره منتشر شده؛ اما تاکنون، پژوهشی که به طور مستقل و جامع، همه حوزه های افکار، افراد و رفتارها را در رابطه با بحث عفت کلامی و جنسی خداوند در سوره یوسف و بر اساس داستان آتشین عشق زلیخا به حضرت یوسف (ع) و وقایع پس از آن بررسی کند، انجام نگرفته است، لذا این امر در جای خود پژوهشی نو به شمار می آید.

حال این سوال پیش می آید چه درس های اخلاقی از سوره یوسف می توان گرفت؟ آموزه جنسی سوره یوسف چیست؟ بازتاب عشق زلیخا بین اطرافیان چگونه است؟ یوسف چگونه خود را از دام گناه می رهاوند؟

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- مفهوم لغوی آموزه های جنسی

تربیت جنسی یعنی رشد و بارورکردن ظرفیت ها و استعدادهای هر آنچه که به بعد سکچوالیتی و جنسی انسان مربوط می شود. در طی این فرآیند فرد به درک درستی از جنسیت، نقش جنسیتی و جنسی خود می رسد و سکچوالیتی وی در مسیر درست و هدفمند هدایت می شود. در این میان، هوای نفس به معنای خواسته های نفسانی و میل به نیازهای طبیعی در انسان است که گاهی حالت افراطی به خود می گیرد. مانند: خوردن، آشامیدن و پوشیدن، مسکن، مرکب، میل جنسی، تمایل به جایگاه، و منصب اجتماعی یعنی ثروتمندی و مقامات دنیوی را که مطابق

میل و خواسته ی نفس است، شهوات گویند. هوی به معنای میل نفس است و به گفته برخی اهل لغت مثل صاحب قاموس در میل مذموم و ممدوح هر دو به کار می رود اما در قرآن و روایات بیشتر در خواهش های مذموم به کار رفته است مانند آیه: و لا تتبع اهواء الذين كذبوا بآياتنا^۱ و آیه: افرايت من اتخذ الله هواء^۲ و اما من خاف مقام ربه و نهى النفس عن الهوى^۳ و گاهی در میل و خواهش ممدوح به کار رفته است، مانند آیه ۳۷ ابراهیم: فاجعل افئدة من الناس تهوى اليهم اخلاق در اصطلاح، هیئتی است استوار و راسخ در جان، که کارها به آسانی و بدون نیاز به تفکر و اندیشه، از آن صادر می شوند. اگر این هیئت به گونه ای باشد که افعال زیبا و پسندیده از نظر عقل و شرع، از آن صادر شود، آن را اخلاق نیک نامند و اگر افعال زشت و ناپسند، از آن صادر شود، آن را اخلاق بد گویند.

تربیت جنسی نیز ناظر به اخلاق جنسی است؛ اخلاق جنسی، قواعد و هنجارهای تعیین کننده رفتار جنسی است و عدم رعایت این قواعد، غیراخلاقی و یا حتی نابهنجار تلقی می شود و مورد پذیرش جامعه در زمان معین است. تربیت جنسی، بخشی از اخلاق عام است که شامل آن عده از عادات و بشری است که با غریزه جنسی وابستگی دارد.^۴ تعاریف متعدد دیگری نیز توسط صاحب نظران ارائه شده است که جهت رعایت اختصار، تنها به تعریف برگزیده اشاره می شود: «تربیت جنسی عبارت است از اینکه فرد، در دوره های رشد کودکی، نوجوانی و جوانی، به گونه ای پرورده شود و آموزش ببیند که با جنسیت خود آشنا گردد و آن را بپذیرد؛ قدردان وجود خویش باشد و به آن افتخار کند؛ نقش مذکر یا مؤنث بودن از لحاظ اجتماعی را یاد بگیرد؛

^۱ انعام ۱۵۰

^۲ جاثیه: ۲۳

^۳ نازعات: ۴۰

^۴ مطهری، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، ص ۵

احکام و آداب دینی در ارتباط با مسائل جنسی مربوط به خود و روابط با همجنس و جنس مخالف را فرا گیرد؛ آمادگی روانی برای ازدواج و تشکیل خانواده را پیدا کند؛ با مسائل مربوط به زندگی خانوادگی و روابط با همسر آشنا گردد و در سایه آن، به آرامش برسد؛ به گونه ای که عواطف و فعالیت‌های جنسی خویش را در جهت قرب الی الله و جلب و خشنودی خداوند به کار گیرد»^۱.

۲-۱- مفهوم اصطلاحی آموزه های جنسی

تربیت جنسی را به انواع مختلف و دیدگاه های مختلف می توان تعریف کرد. گروهی معتقدند که منظور از تربیت جنسی، «انتقال اطلاعات و مسائل جنسی» به کودکان و نوجوانان است. گروهی دیگر، تربیت جنسی را صرفاً به معنای آموزش مسایل جنسی نمی دانند، بلکه تربیت جنسی را «فراهم آوردن زمینه رشد صحیح غریزه جنسی می دانند به گونه ای که با استفاده از این غریزه، از انحراف ها و لغزش های جنسی پیش گیری شود».

«قُلْ أَنبِئُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ» از تمام لذت‌های دنیا بهتر، آن لذت‌هایی است که در عالی‌ترین کیفیت و در طولانی‌ترین مدت (ابدیت) برای شما در آخرت پیش خدا محفوظ است، به شرطی که تقوا داشته باشید. بالاترین چیزی که در این دنیا پهلوانان را به زمین می‌زند، شهوت جنسی است، ولی بهتر از این‌ها همسرانی است که خداوند متان آنان را در بهشت برای شما قرار داده است و هیچ آلودگی و زشتی ندارند. علاوه بر این‌ها لذت مهمتری وجود دارد که باید استعداد بیشتری داشت تا آن را درک کرد و آن رضوان الهی است که خدا آگاه است آن را به کدام یک

^۱ فقیه‌ی، تربیت جنسی، ص ۲۰

^۲ آل عمران، ۱۵

۶- استجابت خداوند برای اولیائش و نیز برای کسانی است که خالصانه دعا کنند؛ (چنانچه خداوند دعای یوسف را اجابت فرمود):^۱

« فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ »^۲

یعنی: پروردگارش دعای او را اجابت کرد؛ و مکر آنان را از او بگردانید؛ چرا که او شنوا و داناست.

۷- یکی از مهمترین و زیباترین ویژگی های اخلاقی این پیامبر الهی، گوهر ارزشمند حیا و پاکدامنی است؛ شاخص ارزشمندی که حلقه گمشده بسیاری از زندگی های امروزی به شمار می آید در واقع این پیامبر الهی با داشتن این ویژگی بهترین اسوه و الگوی برای جویندگان پاکدامنی و حیا هستند.

خداوند متعال در خصوص حیا و پاکدامنی حضرت یوسف (علیه السلام) می فرماید:

وَ رَاودَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَقَتِ الْأَبْوَابَ وَ قَالَتْ

هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

الظَّالِمُونَ؛^۳

^۱ مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، ج ۲، ص ۳۱۱

^۲ یوسف ۳۴

^۳ یوسف، ۲۳

و آن [بانو] که وی در خانه‌اش بود خواست از او کام گیرد، و درها را [پیاپی] چفت کرد و گفت: «بیا که از آن توام!» [یوسف] گفت: «پناه بر خدا، او آقای من است. به من جای نیکو داده است. قطعاً ستمکاران رستگار نمی‌شوند.»

نتیجه گیری

این تحقیق از این جهت با تحقیق‌های دیگر متمایز می‌شود که با توجه به اخلاق اسلامی و همین طور آیات و روایات نگاشته شده است.

خداوند متعال در سوره مبارکه یوسف علاوه بر بیان مقصود خود، عفت کلام را در همه زمینه‌ها به ویژه در بخش ناظر به اعمال انحرافی به صورت کامل اجرا شده و از اموری که تصحیح بدانها ناخوشایند بوده، بهنجار و زیبایی تعبیر نموده بطوریکه مسائل جنسی و عاشقانه را کنایه وار و بدون تصریح بیان نموده، در حالی که مقصود اخلاق و هدایتی را کاملاً مطابق با سطح درک مخاطب بیان نموده و پیام را به خوبی انتقال داده است. قرآن کریم، کتابی ادب آموز و اخلاق محور است، بدین منظور احترام به منزلت انسان‌ها و حفظ حریم و عفاف را مورد توجه قرار داده است و با بهره گیری از ابزار کنایه و پوشیده سخن گفتن از شیوه غیر معمول در عرب جاهلی استفاده کرده است.

نکته‌های تربیتی ناظر به ویژگیهای تعبیر عفت کلامی خدا شامل لزوم مطرح کردن مسائل و تربیت جنسی با رعایت حریم‌ها، استفاده از ظرفیت روشهای متفاوت تربیتی جنسی، پوشیده سخن گفتن در بیان جزئیات مسائل جنسی، مانند استفاده از ضمیر «التی» به جای نام زلیخا، توصیف جمال همراه با عبارات معنوی مانند توصیف زیبایی یوسف (ع) در فضایی روحانی و معنوی

و خلاصه گویی و اجمال در هنگام بیان صحنه های جنسی بدون پرداختن به جزئیات واقعه، از دیگر ویژگی ها است. کلام آخر آن که عفت و ادب کلام خدا سبب شده تا خداوند یکتا کتاب مقدس خود را با ادبیاتی بسیار آراسته و زیبا بیان کند و از هرگونه پرده دری و بی حیایی به دور باشد. و این خود الگویی برای انسان مؤمن است تا این آموزه تربیتی قرآن را به در زندگی خود نصب العین قرار داده و در صورت لزوم به کار گیرد.

منابع

- قرآن کریم ، الهی قمشه ای، قم، نشر پیام مقدس، چاپ سوم، ۱۳۸۷هـ_ش
- پسندیده، عباس، پژوهشی در فرهنگ حیا، قم، انتشارات دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۸۴هـ_ش
- حاجی زاده، مینا، تربیت جنسی، انتشارات مدیر فلاح، ۱۳۹۹هـ_ش
- رسولی، حجت؛ قادری، قادر، "زیبا شناسی اسلوب تأکید در سوره یوسف(علیه السلام)"
- ، دو فصلنامه مطالعات ادبی متون اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۲هـ_ش
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، دمشق-بیروت، دارالعلم الدار الشامیه، چاپ اول، ۱۴۱۲هـ_ق
- داوری دولت آبادی، مهدی، "عفت کلامی زبان قرآن در حوزه ی مسائل جنسی و آموزه های تربیتی آن"، فصلنامه علمی- پژوهشی آموزه های تربیتی در قرآن و حدیث دوره ۴، شماره ۱، ۱۳۹۷هـ_ش
- طبرسی، رضی الدین، مکارم الاخلاق، جلد ۲، ترجمه: ابراهیم میرباقری ، قم: نشر فراهانی، چاپ دوم، ۱۳۷۰هـ_ش

طاهری، علی، "بررسی سبک هنری قرآن کریم در بکارگیری انواع کنایه وعدول از لفظ قبیح به حسن"، فصلنامه علمی پژوهشی «پژوهشهای ادبی - قرآنی»، سال سوم، شماره سوم، ۱۳۹۴_ش

طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی. چاپ پنجم، ۱۴۱۷_ق

گیلانی، عبدالرزاق بن محمد هاشم، مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه منسوب به امام جعفر صادق (ع)، قم: انتشارات پیام حق، چاپ سوم، ۱۳۸۷_ش

فقیهی، علی نقی، تربیت جنسی «مبانی، اصول و روشها از منظر قرآن و حدیث»، قم، انتشارات دارالحدیث، چاپ اول، ۱۳۸۷_ش

فخرالدین رازی، ابوعبدالله محمد بن عمر، مفاتیح الغیب، بیروت، دار احیاء التراث العربی، جلد ۱۸، چاپ سوم، ۱۴۲۰_ق

لایقی، غلامرضا، ترجمه شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید معتزلی، جلد ۲۰، انتشارات نیستان، چاپ پنجم، ۱۳۸۴_ش

محمد بن حسن طوسی مصحح: حسن الموسوی خراسان، تهذیب الاحکام، جلد ۷، قم: ناشر: دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۴۰۷_ق

مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، تهیه و تنظیم: جمعی از فضلاء، مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قم، چاپ اول، جلد ۲، ۱۳۷۷_ش

مطهری، مرتضی، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، تهران، انتشارات صدرا، چاپ بیست و

دوم، ۱۳۸۶هـ.ش